

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора

ЛОГВИНЕНКА БОРИСА ОЛЕКСІЙОВИЧА

на дисертацію Ярощук Оксани Володимирівни

«Адміністративно-правове регулювання відповідальності за вчинення мобінгу (цькування) працівника в Україні», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дисертації та зв'язок її з науковими програмами, планами, темами. Попри нетривалий період законодавчого закріплення в Україні, проблема мобінгу є надзвичайно поширеною та актуальною. Багато в чому прояви мобінгу (цькування) інтенсифікувалися після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації у лютому 2022 року, коли значна кількість населення рятуєчись від бойових дій була змушена змінити як місце, так і характер своєї діяльності. Разом із тим у сфері праці збільшилися ризики виникнення різноманітних порушень прав і свобод людини.

З огляду на це перед вітчизняною наукою адміністративного права постало важливе завдання, пов'язане з визначенням та удосконаленням адміністративно-правового регулювання відповідальності за вчинення мобінгу (цькування) працівника в Україні. Дослідження цієї проблеми має надважливе значення, оскільки мобінг (цькування) зачіпає не тільки відносини у сфері праці, а й безпосередньо стосується честі, гідності та здоров'я жертви таких протиправних дій. Вирішення поставленої у дисертаційному дослідженні проблематики, має сприяти підвищенню рівня захищеності прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Позитивною новелою вітчизняного законодавства щодо протидії мобінгу стало прийняття Законів України від 16.11.2022 № 2759-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії мобінгу (цькуванню)» а також від 01.12.2022 № 2806-IX, яким було

внесено зміни й доповнення до Кодексу України про адміністративні правопорушення. Водночас, законодавчі зміни не означають автоматичного подолання досліджуваної у проблеми, а лише підкреслюють важливість охоронюваних законом відносин.

Актуальність удосконалення адміністративно-правового регулювання відповідальності за вчинення мобінгу (цькування) працівника в Україні обумовлена також необхідністю розробки дієвих організаційних змін щодо її покращення. Тому, вивчення адміністративно-правового регулювання відповідальності за вчинення мобінгу (цькування) працівника в Україні, чому присвячено дисертаційне дослідження О. В. Ярошук, є своєчасним та затребуваним як у практичній, так і у теоретико-правовій площинах.

Дисертаційна робота виконана відповідно до Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки, затвердженої постановою Загальних зборів Національної академії правових наук від 26 березня 2021 року; Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України 25 серпня 2015 року № 501; Указу Президента України від 30 вересня 2019 року № 722 «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року», що додатково засвідчує своєчасність обраної дисертантом теми.

Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі аналізу наукових праць, зарубіжного досвіду та чинного законодавства України провести дослідження адміністративно-правового регулювання відповідальності за вчинення мобінгу (цькування) працівника в Україні та розробити науково обґрунтовані рекомендації й пропозиції щодо його вдосконалення. Об'єкт та предмет дослідження у цілому належно сформульовані та відповідають вимогам МОН України.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Узагальнюючи наведене можна констатувати, що дисертація О. В. Ярошук написана на належному науковому рівні, її структура логічно побудована, ключові проблеми чітко

сформульовані, наукові положення характеризуються достатнім рівнем обґрунтованості та достовірності, а також висновки та рекомендації мають значення для адміністративно-правової науки. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації, викладені у авторефераті, відповідають змісту дисертаційної роботи та повністю відображають структуру, основні положення та результати дослідження.

Високий ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлений раціональною та внутрішньо узгодженою структурою дисертаційної роботи. Науково-теоретичне підґрунтя для виконання дисертації становлять наукові праці як зарубіжних так і вітчизняних фахівців. Нормативною основою дослідження є опрацьовані за темою дисертації вітчизняні нормативно-правові акти. У роботі враховано також проекти нормативних актів, а також законодавство окремих зарубіжних держав, досвід яких щодо відповідальності за вчинення мобінгу (цькування) може бути використано в Україні. Емпіричним підґрунтям дослідження стали судові рішення, а також результати опитування 141 респондента за допомогою анкетування.

Методологічною основою дослідження стали сучасні загальні та спеціальні методи наукового пізнання. Їхнє застосування обумовлене системним підходом, що дало дисертанту можливість дослідити проблеми в єдності їх соціального змісту та юридичної форми.

Зміст дисертації у цілому характеризується належним теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений теоретичний підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, та класифікації дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних проблем адміністративно-правового регулювання відповідальності за вчинення мобінгу (цькування) працівника в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що робота є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексних наукових досліджень, що присвячені адміністративно-правовому регулюванню відповідальності за вчинення мобінгу (цькування) працівника в Україні. У

результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих здобувачем особисто.

Вельми цікавим є запропоноване О. В. Ярошук уявлення про мобінг як не лише про форму правопорушення, а й як форму суспільного конфлікту, що полягає результативно у спричиненні особі негативних емоційних страждань, що виникають внаслідок цькування, прискіпливого ставлення на робочому місці, що може проявлятися як у формі одноразового залякування, погроз, так і у формі систематичних дій, що робить допустимим застосовувати для відновлення порушених прав особи не лише засоби адміністративно-правового захисту, але і інші форми захисту прав, зокрема, ініціювання приватно-правового спору у порядку цивільного судочинства (с. 139).

Варто погодитися із висновком дисертанта, що забезпечення провадження у справах про мобінг (цькування) працівника здійснюється із дотриманням таких стадій процесуального розгляду, як збір доказової бази, судовий розгляд справи та виконання рішення суду у справі (с. 143).

Автором було вказано на необхідність перегляду змісту та структури адміністративно-деліктного законодавства щодо сутності адміністративного правопорушення мобінгу та встановлення його родового об'єкту. Так, у разі вчинення мобінгу родовим об'єктом посягання має визнаватися свобода праці, що є конституційно гарантованим базисом для соціального буття та фізичного існування людини. Автор відмічає, що зазначені новації мають бути відображені у Кодексі України про адміністративні правопорушення (с. 165).

Варто звернути увагу на пропозиції О. В. Ярошук щодо організаційно-правових напрямів забезпечення ефективності запобігання мобінгу та протидії його проявам, передбачених ст. 173-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення. У зв'язку із чим запропоновано: 1) запровадження створення механізму та функціонування Єдиного державного реєстру випадків мобінгу; 2) встановлення конкретних гарантій

захисту потерпілих працівників у вигляді заходів, які унеможливлюють мобінг, застосування яких мав би право вимагати працівник (зміна підлеглості, переміщення, переведення, корегування робочого часу тощо) – із відшкодуванням роботодавцем такому працівникові всіх втрат у заробітку та інших втрат, які можуть впливати із застосування таких заходів;

3) запровадження підвищеної відповідальності керівника підприємства за допущення вчинення мобінгу (с. 170).

Цінним з точки зору практики правозастосування є обґрунтування О. В. Ярощук авторського підходу, що причинами зростання мобінгу працівника є фактор соціальної напруги, що пов'язується із процесами внутрішньої міграції та необхідністю адаптації внутрішньо переміщених осіб на нових територіях, у нових для них трудових колективах, в нових життєвих обставинах, включаючи історично обумовлені особливості розвитку регіону та відповідних громад.

Заслуговує на підтримку розуміння О. В. Ярощук підходів, щодо видів чинників, які сприяють поширенню мобінгу (правові, економічні, соціальні та психологічні). До таких автор пропонує додати ще й політичний чинник, оскільки в окремих регіонах та/або трудових колективах працюють близькі особи колаборантів, або працівників з прихованими сепаратистськими поглядами, що призводить до мобінгу членів їхніх сімей або родичів.

Таким чином, дисертанткою враховано не лише законодавчі новели адміністративної відповідальності за мобінг, а й власне бачення перспектив її удосконалення на правовому та організаційному рівнях.

Зокрема, у підрозділі 3.2 дослідження, О. В. Ярощук наводить конкретні пропозиції щодо змін і доповнень до національного законодавства у сфері запобігання і протидії мобінгу в Україні.

Крім викладеного, у дисертації сформульовані й висвітлені також інші цікаві та корисні положення та висновки.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Позитивно оцінюючи зміст дисертації О. В. Ярощук, необхідно визнати, що в

зазначеному дисертаційному дослідженні міститься ряд спірних й недостатньо обґрунтованих положень, які можуть слугувати підставою для виникнення наукової дискусії та дороговказами подальших наукових розвідок за досліджуваною проблемою. До таких віднесені наступні:

1) Розкриваючи сутність мобінгу автор наголошує, що сутність – це його зовнішній прояв як явища, а тому якісні характеристики, що складають одночасно і зміст – є сталими (ст. 38). Водночас, етимологічно сутність пов'язується, насамперед, не із зовнішніми проявами, а із основною та істотною складовою чому-небудь, її суттю та змістом. Відповідно, авторська позиція щодо сутності мобінгу потребує уточнення;

2) Автор називає мобінг «певним проявом агресивної поведінки особи, яка полягає у створенні конфліктних комунікаційних взаємодій на роботі, в службовому середовищі, в освітньому просторі тощо» (с. 43). Натомість далі по тексті дисертант зазначає, що : «мобінг треба відрізняти від булінгу тим, що цькування відбувається у сфері професійної реалізації особи, тоді як булінг є реалізацією особи у сфері освітніх відносин, а також поза освітніх побутових відносинах» (с. 44). Виникає питання, чи може мобінг мати прояв у сфері освітніх відносин, або ж ні?

3) Авторське твердження на с. 75 дослідження, що: «мобінг відрізняється від інших видів психічного чи фізичного насильства як сферою реалізації, так функціональним спрямуванням на конкретний результат. Сферою реалізації мобінгу є певні взаємовідносини, де людина реалізується як носій особистих немайнових прав на соціальне буття», потребує додаткового обґрунтування та роз'яснення.

4) У роботі дисертант наголошує, що метою застосування мобінгу є досягнення цілі звільнення особи з посади, що визначає зміст суб'єктивної сторони правопорушення, визначеного ст. 173-5 КУпАП. Вчинення незаконних дій щодо цькування особи, створення важких умов для праці має переслідувати саме мету звільнення особи з роботи. Отже, що метою застосування мобінгу як складової суб'єктивної сторони адміністративного

правопорушення, передбаченого ст. 173-5 КУпАП, є досягнення цілі звільнення особи з посади або створення інших негативних наслідків, пов'язаних із виконанням особою покладеної на неї трудової чи службово-трудоваї функції (с. 93-94). Чому саме здобувач пов'язує мобінг із прагненням звільнити працівника потребує додаткової аргументації.

5) Розглядаючи у підрозділі 3.1 дослідження досвід зарубіжних держав, автору було б доцільно зупинитися не лише на досвіді передових демократичних держав, а й на позитивних надбаннях пострадянських держав у питаннях запобігання та протидії мобінгу. Це пов'язано не лише із спорідненістю законодавства, а й певними відповідностями шляху до набуття повноправного членства у Європейському Союзі.

У той же час висловлені зауваження мають переважно дискусійний характер та суттєво не впливають на наукову цінність рецензованої роботи й позитивну оцінку проведеного автором дослідження.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані у науково-дослідній роботі, правотворчості, практичній діяльності та освітньому процесі.

Практичну цінність мають сформульовані автором пропозиції щодо удосконалення національного законодавства, що сприятиме підвищенню ефективності здійснення правозастосовчої практики. Сформовані пропозиції можуть стати у нагоді для подальших досліджень юридичної відповідальності за вчинення мобінгу (цькування) в Україні.

Основні положення та результати дисертації відображено у 7 наукових працях, серед яких 3 наукові статті, які опубліковані в юридичних фахових виданнях України, затверджених МОН України, 1 – в зарубіжному фаховому науковому виданні та 3 у тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних заходах.

Автореферат дисертації належним чином кореспондується з її змістом та повністю відображає основні положення й результати дослідження. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог.

Викладене дозволяє зробити висновок, що дисертація «Адміністративно-правове регулювання відповідальності за вчинення мобінгу (цькування) працівника в Україні», є завершеною працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову проблему, яка має вагоме значення для науки адміністративного права та процесу, відрізняються науковою новизною і мають практичну цінність, тобто відповідають вимогам Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор – **Ярошук Оксана Володимирівна** – заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

Професор кафедри
адміністративного права і процесу
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, професор

Б. О. Логвиненко

Підпис Б. О. Логвиненка засвідчую:

Перший проректор
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат технічних наук, доцент

І. В. Магдаліна